

ה. **ובת בנה** של אשתו, ואפילו אינו בנו. שנאמר בהמשך הפסוק הנזכר, האוסר אשה ובתה: "את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה".

ו. **ובת בתה**, כאמור באותו הפסוק.

ז. ח. ט. **חמותו**,⁽³⁾ **ואם חמותו**, **ואם חמיו**. כולן נלמדות מאותו הפסוק הקודם, האוסר לקחת אשה ובתה, ואת בת בנה ובת בתה.

שהרי אם נשא אדם אשה הוא נאסר באמה, כי נמצא שהוא נושא אשה ובתה.

ומאותו הטעם גם אינו יכול לשאת את אם חמותו, כי נמצא שהוא נושא אשה ובת בתה.

ואינו יכול לשאת את אם חמיו, כי נמצא שנושא אשה ובת בנה.

י. **אחותו מאמו**. **ואחות אמו**

נפילה ליבום של כל אחת משתי עריות אלו,

תיתכן כאשר נשאן אחיו שהוא אחיו מאביו [ולא מאמו], ומצות היבום תלויה אך ורק באחיה מן האב ולא תלויה באחיה מן האם.

יב. **ואחות אשתו**, שאסורה עליו כל הימים שאשתו חיה.

ואם בשעת מיתת אחיו עדיין אשתו חיה, היא אסורה עליו עולמית, גם לאחר שתמות אשתו. כיון שבשעת הנפילה היא היתה אשת אח שיש עליה איסור ערוה, ולא הותרה אז ליבום.

יג. **ואשת אחיו מאמו**, האסורה עליו, שנאמר "ערות אשת אחיך לא תגלה". לא זה כולל כל סוג של "אשת אחיו", בין אחיו מאביו ובין אחיו מאמו.

ואין בה מצות יבום, לפי שלא נאמרה מצות יבום אלא באחיה מן האב.

יד. **ואשת אחיו שלא היה בעולמו**.

מצות יבום נאמרה אך ורק כשהיו שני

האח שהוא חמיו, ונופלת חמותו לפניו ליבום. מהר"ם ויתכן שנמנע רש"י מלהזכיר דוגמא זאת, היות ונחלקו תנאים במסכת סנהדרין אם חמותו אסורה עליו בכרת גם אחר מיתת אשתו. אחרונים.

התורה כתבה את איסור אשה ובתה, ואת איסור אשה וחמותה בשני פסוקים נפרדים. ולמדנו בגזירה שוה של "זימה זימה", שגם הפסוק "ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה, זמה היא", הוא איסור לאו.

אך אין שני הלאוים הללו נמנים כלאוים חלוקים, היות והם ענין אחד, של אשה ובתה [הרמב"ם בספר המצוות, לא תעשה של"ז].

לעריות, שאיסור הנדה אינו אלא איסור ביאה, ואילו עריות יסוד דינם הוא שלילת הקירבה והאישות ביניהם, ואיסור הביאה הוא תוצאה משלילת הקירבה, ואינו איסור הביאה כשלעצמו [במכתבים, בסוף הספר].

3. רש"י מבאר שמת חמיו, בעלה של חמותו, ואחר כך נשא אחיו את חמותו, ומת אחיו בלי בנים.

ויכול היה רש"י לבאר בכגון שנשא ראובן את בת אחיו שמעון, ובכך נהיה אחיו שמעון לחמיו, ואשת שמעון אחיו נהייתה לחמותו, ולאחר מכן מתה אשתו של ראובן, ואין לשמעון בנים נוספים מלבד בתו שמתה, ולאחר מכן מת

האחים יחד בעולם, שנאמר בפרשת יבום "כי ישבו אחים יחדו", שהיתה להם ישיבה אחת יחדו בעולם.

אך אם נולד אח לאחר מיתת אחיו, אין האח הנולד מייבם את אשת אחיו שמת בטרם לידתו של האח הזה, והיא אסורה עליו כ"אשת אח שיש לו בנים".

והיינו, שכל אשת אח שאין בה מצות יבום, אין היא נכללת באשת אח שאין לה בנים [שאותה התירה התורה ליבם], אלא היא באיסור ערוה של אשת אח שאין לו היתר ליבום.

ואיסור זה הוא לעולם, ואין אפשרות להתיר אותו אפילו לא במקום מצות יבום!

וכגון, שהתייבמה אשת האח המת לאח אחר, שהיה עמו בעולמו. ולאחר מכן מת האח הזה, והרי היא נופלת לפני האח שנולד, מאחיו הזה, שהיה עמו בעולמו, ויש לו בה מצות יבום.

אך כיון שהיא אסורה לו מצד אשת אח של האח הראשון, שהוא איסור ערוה כאשת אח שיש לה בנים, שאיסורה איסור עולם – הרי אין בכח מצות יבום של הנפילה מהאח השני להתיר את איסור ערוה של אשת אח שחל עליה מחמת האח הראשון, שלא היה עמו בעולמו, והרי היא פטורה מן החליצה ומהיבום, כערות אחות אשתו.

והיא אף פוטרת את צרתה הנופלת עמה מנישואי אחיו השני.

שכך למדנו לקמן, שכל ערוה שעונשה כרת, הנופלת ליבום עם צרה, שתיהן פטורות מן החליצה והיבום.

והן אסורות עליו לעולם באיסור כרת, של אשת אח, שלא הותר לייבום, דהיינו, כאשת אח שיש לה בנים, שאין היתר לאיסורה.

והרי הוא איסור עולם, שאי אפשר להתירו אפילו אם תיפול לפניו שוב לייבום [כשתייבם לאח אחר, וימות, ותחזור תיפול לפניו ממנו].

טו. ובלתו.

אם לאחר שמת בנו, או לאחר שגירשה בנו, נשא אותה אחיו, ומת האח, הרי כלת בנו, שהיא ערוה עליו [ואסורה עליו לעולם], נופלת לפניו.

והיא פטורה מהחליצה ומהיבום כדין ערוה, ופוטרת צרתה.

וחזורת ואומרת המשנה את מה שאמרה בתחילה:

הרי חמש עשרה נשים אלו – פוטרות צרותיהן, וצרות צרותיהן, מן החליצה ומן היבום, עד סוף העולם.

ומוסיפה המשנה ומגדירה, ש"צרת ערוה" נחשבת רק זאת שנפלה ליבום בשעת מיתת האח, יחד עם הערוה.

ובאה הגזירה שוה להורות שזו היא המשמעות של אשה ובתה [לב שמח על הרמב"ם, שם]. אך היראים [סימן טו] מנה אותן כלאוים חלוקים.

לכן, צרותיהן מותרות להתייבם, לפי שבשעת מיתה אין הן צרות ערוה.

ומוסיף התנא, כי מה שאמר "וכולן שמיאנו", לא בכל הנשים הללו יש אפשרות של מיאון, וכמו כן, לא בכל הנשים הללו יש אפשרות שהן תמצאנה איילונית.

ומה שאמר "וכולן שמיאנו" — לאו דוקא הוא.

אלא, יש להוציא מן הכלל הזה, את כל אותן העריות שיכולות להעשות ערוה עליו רק בהיותן גדולות, כשהן נעשות קרובותיו מכח נשואיו עם אשתו, וכיון שהן גדולות, הן אינן יכולות למאן.

וכמו כן, באותן הנשים אי אפשר לומר שהן נמצאו איילונית, וכפי שיתבאר:

ואי אתה יכול לומר בחמותו, ובאם חמותו, ובאם חמיו: "שנמצאו איילונית" או "שמיאנו".

שהרי איסור חמותו יתכן אך ורק לאחר שנשא את אשתו, בתה של חמותו, וכיון שיש לחמותו בת, הרי היא אינה איילונית, והרי היא בהכרח גדולה שאינה יכולה למאן, היות שקטנה אינה יולדת.

ועתה מבאר המשנה כיצד הן פוטרות צרותיהן:

ונוקטת המשנה לדוגמא את ערות בתו, משום שהיא נמצאת בתחילת רשימת חמש עשרה הנשים.

היתה בתו, או אחת מכל העריות הללו, נשואות לאחיו המת, והיתה לו, לאחיו המת, גם אשה אחרת.

אך אם אירע שלפני מיתת האח הפסיקה הערוה מלהיות אשת האח, וכפי שתבאר המשנה, ובשעת מיתת האח נופלת ליבום הצרה לבדה — אין היא נפטרת מדין צרת ערוה, למרות שהיתה נשואה יחד עם הערוה לאח הזה.

וכולן, כל הנשים שאסורות להתייבם מחמת היותן ערוה —

אם מתו בחיי האח, ונמצא שבשעת מיתה של אחיו נופלת רק הצרה, ולא הערוה.

או מיאנו,

אם אירע שהיו אותן ערוות נשואות לאחיו בשעה שהן קטנות, שהשיאון לו, אחיהן או אמן, בנישואין שתיקנו להן חכמים [כי קטנה אינה יכולה להנשא מן התורה אלא על ידי אביה].

ותיקנו להם חכמים שהן יכולות למאן ולומר "אין רצוני בקידושין שקידשוני אמי או אחי לבעל זה", ובאמירה זו בלבד היא יוצאת ממנו, ללא צורך בגט.

ולכן, אם אירע שמיאנה הערוה הקטנה בקידושי בעלה, נמצא שאינה נופלת לפניו ליבום עם צרתה, אלא הצרה בלבד נופלת.

או נתגרשו אותן ערוות מהאח לפני מותו.

או שנמצאו אותן ערוות שהן איילונית [אשה שאינה יכולה להוליד]. ונמצא שהיו קידושיהן בטעות, ולא היו נשואות לאחיו שמת.

כל אלו, כיון שלא נופלות הערוות כלל ליבום.

ומת אחיו בלי בנים —

הרי כשם שבתו, שאסורה לו באיסור ערוה, פטורה מהחליצה ומהיבום [ומדובר כאן שאין שם אח נוסף, אלא הוא בלבד, כי אם היה אח אחר, אין היא פטורה מן היבום והחליצה, והיה התנא צריך לומר "כשם שהיא אסורה ליבם זה"] —

כך צרתה פטורה מהחליצה ומן היבום.

ועתה מבארת המשנה כיצד פוטרות צרות הערוה את צרותיהן?

אם היה שם אח נוסף, והלכה צרת בתו, ונשאת, נתייבמה לאחיו השני, שמוותרת לו.

והיתה לו לאחיו השני עוד אשה אחרת, ומת האח השני ללא בנים —

וחזרה צרת בתו ונפלה לפניו שנית, מאחיו השני, יחד עם צרתה —

כשם שצרת בתו פטורה מן החליצה ומן היבום, כיון שנאסרה עליו עולמית בנפילתה הראשונה, כשנפלה לפניו יחד עם בתו, כדין "אשת אח שיש לו בנים", שאין לה היתר לעולם.⁽¹⁾

כך צרת צרתה, האשה השניה של אחיו השני, פטורה מן החליצה ומן היבום.

[ועיין בהקדמה, ובהערות על המשנה, במה שדנו כל גדולי האחרונים בשאלה היסודית: האם צרת ערוה פוטרת את צרתה משם חדש, של צרת "צרת ערוה", או כיון שצרת ערוה היא ערוה של אשת אח, הרי היא ככל ערוה הפוטרת את צרתה, ואין פה פטור של שם חדש, הנקרא צרת "צרת ערוה"].

ולפי אותו העיקרון, גם צרתה של צרת ערוה פטורה, ואפילו הן מאה אחים, והלכה צרת הצרה ונשאת לאחיו השלישי, וכך הלאה.

לפטור את צרתה בתור "צרת ערוה", ולא בתור "צרת צרת ערוה".

ולרש"י לא קשה קושיית רבי עקיבא איגר: מדוע צריך פסוק לצרת צרת ערוה, והרי היא צרת ערוה של אשת אח.

כי לולי חידוש הפסוק, היה מקום לומר שאין היא נאסרת לעולם כאשת אח שיש לה בנים אלא רק כ"צרת ערוה". ואין לנו ראייה שהיא יכולה לפטור צרתה.

ורק משגילה הכתוב שגם צרת "צרת ערוה" פטורה מן היבום, הוא גילה בכך שצרת ערוה נאסרת לעולם בתורת אשת אח שלא הותר ליבום, ומכח היותה ערוה של אשת אח היא פוטרת את צרתה.

אך מדברי התוס' בעמוד הקודם [בד"ה עד סוף העום] מתבאר, שגם אחרי הלימוד מהפסוק,

1. מלשון רש"י בד"ה כשם שצרת בתו פטורה, משמע שבנפילה הראשונה נאסרת צרת הערוה משום אשת אח שיש לה בנים [דהיינו, אשת אח שאין לו היתר ליבום], ונאסרת בכך לעולם.

ולכן, אם התייבמה לאח אחר, ומת אותו אח, והיא חוזרת ונופלת לפני האח שהיתה אסורה לו בנפילה הראשונה בתורת "צרת ערוה", הרי היא אסורה עליו עתה משום אשת אח "שיש לה בנים" [שלא הותר ליבום], ומכח היותה ערוה אשת אח שלא הותר ליבום, היא פוטרת גם את צרתה, בנפילה השניה.

וביאור זה מתאים עם הוכחת רבי עקיבא איגר, שכל צרת ערוה נאסרת לעולם בתורת אשת אח, ולא בתורת "צרת ערוה".

ולכן, בנפילתה השניה היא פוטרת את צרתה משום שהיא עצמה ערוה של אשת אח, ובכוחה

ועתה מבארת המשנה את מה שאמרה לעיל
 "וכולן אם מתו או נתגרשו צרותיהן
 מותרות".

**כיצד "אם מתו הערוות, צרותיהן
 מותרות"?**

היתה בתו של היבם, או אחת מכל העריות
 האלו, נשואות לאחיו, והיתה לו לאחיו עוד
 אשה אחרת.

ומתה בתו, או נתגרשה מאחיו, ואחר כך
 מת אחיו —

צרתה מותרת!

לפי שלא היתה צרת ערוה בשעת נפילה
 ליבום, שהיא השעה שמת בו אחיו.

ומוסיפה המשנה עוד הלכה:

**וכל ערוה קטנה, היכולה למאן בקידושי
 בעלה, ולא מיאנה בבעלה —**

כיון שקידושיה הם רק מדרבנן, אין היא
 פוטרת את צרתה.

אבל בכל זאת, כיון שצרתה היא צרת ערוה
 מדרבנן, לכן **צרתה חולצת ולא מתייבמת.**

ודין זה הוא אפילו אם תמאן הערוה עתה
 ביבם, ותאמר שאינה רוצה בקידושי בעלה
 המת

ואף על פי שייפקעו עתה קידושיה למפרע,
 ונמצא שצרתה לא היתה צרת ערוה מעולם,
 וצריך היה להיות דינה כדין צרת ערוה
 שמיאנה, שהיא מותרת להתייבם.

בכל זאת, כאן, שלא מיאנה הערוה בבעלה
 בחייו, אלא מיאנה בקידושיה אליו רק אחר
 שנפלה אל היבם, אסרו חכמים לצרתה
 להתייבם.

כי היות והערוה לא מיאנה בבעלה כשהוא
 היה בחיים, ורק עתה, לאחר מותו היא
 ממאנת בקידושו, נראים נשואיה בעיני
 האנשים כנשואים גמורים, וצרתה נראית
 להם כצרת ערוה, ואם נתירנה להתייבם,
 יבואו אנשים לטעות, ולחשוב שצרת ערוה
 מותרת.

גמרא:

מבארת הגמרא את סדר הרשימה של חמש
 עשרה הנשים:

והוינן בה: **מכדי, הרי כולוהו**, כל פטורן של
 חמש עשרה עריות מיבום — מהפטור של
אחות אשה מיבום, ילפינן להו.⁽²⁾

שיתברר לקמן, שפטור ערוה וצרתה נלמד
 מהפטור "ואשה אל אחותה לא תקח, לצרור,
 לגלות ערותה עליה, בחייה".

ואם כן, **ליתני לערות אחות אשה ברישא**,
 שהרי היא המקור לפטור ערוה וצרתה?!

אפשר לפוטרה מדין צרת ערוה של אשת אח
 [ועיין בהרחבה בשעורי רבינו שמואל סימן ב].

2. רש"י מבאר "מכדי כולוהו מאחות אשה

אין צרת ערוה פוטרת את צרתה מכח היותה
 אשת אח, אלא רק מכח היותה צרת ערוה.

ולדבריהם אכן קיימת קושיית רבי עקיבא
 איגר, מדוע הוצרך הפסוק לחדש זאת, והרי

ועוד יש להקשות: **בתר** אחר **המותו**, **ליתני** יש לשנות את ערות **בלתו**, שהעונש עליה הוא סקילה, ולא לשנותה אחרונה, היות **דבתר** אחר מיתת **שריפה** — מיתת סקילה היא בדרגה **החמורה** אחרי **שריפה**!

ומדוע שנה התנא את **בלתו**, שהיא בסקילה, רק בסוף הרשימה, לאחר שאר העריות, שאינן אלא חייבי כריתות, ואין בהן כלל מיתת בית דין?!

ולכן, חוזרת הגמרא, ומביאה הסבר אחר להקדמת בתו:

אלא, ערות **בתו**, כיון שאינה כתובה במפורש בתורה, אלא **דאתיא מדרשא**, מדרשת הכתובים היא נלמדת — **חביבא ליה**, חביבה היא לתנא לשנותה, ולכן הקדימה לפני כל העריות.

ומקשה הגמרא על העדיפות של ערות בתו, א-ג ועל מה שאמרנו שהיות והיא נלמדת מדרשה, חביב לו לתנא להזכירה תחילה:

והרי **כולהו עריות**, הפטור שלהן מיבום, **נמי — מדרשא אתו**!

וכי תימא לתרץ, שהתנא לפי הסדר של **חומרי חומרי** עונשי עריות **נקט**,

ובשיטת **רבי שמעון** היא, **דאמר** מיתת **שריפה**, היא המיתה **החמורה** ביותר מתוך ארבע מיתות בית דין.

ולכן התחיל התנא בבתו, שהעונש עליה הוא החמור ביותר, מיתת **שריפה**. והמשיך ונקט את קרובות הבת, ואת חמותו ואם חמותו, שכולן עונשן בשריפה.

אי אפשר לתרץ כך. כי:

אי חבי, שהתנא נוקט לפי סדר חומרת העונש, והוא הולך בשיטת **רבי שמעון** שמיתת **שריפה** היא החמורה ביותר, **תיקשי**:

ליתני ערות **המותו ברישא**, לפני בתו, היות **דעיקר** דין מיתת **שריפה** — **בחמותו כתיבא**!

שהמקור לדין **שריפה** בבתו, נלמד לקמן בגזירה שוה מחמותו, שבה נאמר במפורש דין **שריפה**.

וכיון שחמותו היא המקור לדין **שריפה**, יש להקדימה לפני בתו.

של צרתה, שאותו יש ללמוד מדין אחות אשה, שפוטרת צרתה אפילו מן החליצה.

אך יש שתירצו, כי דברי רבא, שיש לנו לדעת מסברא שאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, הן רק סברא לאסור יבום, אך אינם מקור לפטור מחליצה. ונמצא שערוה עצמה צריכה לימוד מאחות אשה, כדי להפטר מן החליצה, וזה ביאור הגמרא, שאת כל העריות יש ללמוד מאחות אשה.

[ועיין בהגהות על הריטב"א, שהאריך

ילפינן", שהכונה היא לכל העריות, שנלמד פטורן מהיבום ומהחליצה מדין אחות אשה, וכפי שיבואר [בדף ג ב].

והקשה עליו הריטב"א, הרי לקמן [ח א] אמר רבא, שעריות פטורות מן היבום מסברא, היות שאין עשה של יבום דוחה לא תעשה של ערוה כיון שיש בו כרת, ואין צורך ללמוד זאת מאחות אשה.

ולכן מבאר הריטב"א, שאין כונת הגמרא לפטור של ערוה עצמה מן היבום, אלא לפטור